

КАФЕДРА ФІЗІОЛОГІЇ: КРІЗЬ РОКИ ДО СЬОГОДЕННЯ

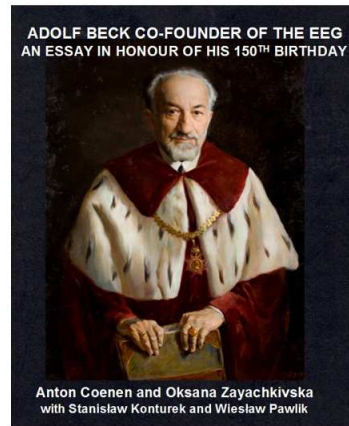
● *Кафедри-ювіляри*

**Кафедри
нормальної
фізіології –
125 років**

Серед доклінічних дисциплін знання з фізіології людини посідають особливо важливе місце, адже це – основа майбутніх клінічних знань, без яких студент не досягне вершин лікарського мистецтва. Історичні документи свідчать про викладання фізіології, як окремої дисципліни для майбутніх лікарів, які навчалися у Львівському університеті, ще з 1787 року. Тоді випускники Віденського університету, професори **Томаш Франц Седей** (1757-1818) і **Ян Фріш** (1748-1793), а також доктор медицини **Август Крігль** (1755-1787), розпочали читати лекції з фізіології. Натомість кафедру фізіології на кшталт інституції європейського університетського зразка у Львівському університеті створено лише у 1895 році. Згадаймо основні історичні віхи формування нашої кафедри.

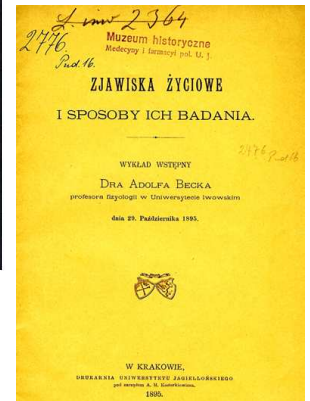
29 жовтня 1895 року професор **Адольф Бек** вперше у лекційній залі кафедри фізіології прочитав інавгураційну лекцію з фізіології "**Життєві феномени та методи їх дослідження**", слухачами якої були студенти лікарського факультету Львівського університету. З цього часу й розпочалася наукова та практична діяльність кафедри фізіології, яка впродовж 125 років готує майбутніх лікарів і провізорів.

З 1895 по 1932 роки кафедру очолював професор **Адольф Бек** (1863-1942) – фізіолог з передовими пріоритетними здобутками у розробці та вдосконаленні методів вивчення кори головного мозку та нейрофізіології, вісцеральної фізіології, який належить до когорти видатних учених нашого університету, що 236 років творять йому всевітню славу. Він був організатором Фізіологічного інституту та Фізіологічного товариства. Львівська кафедра фізіології швидко посіла одну з провідних позицій на європейській арені фізіологічної науки. Наукова спадщина Адольфа Бека – це 180 праць, які опубліковані у тогочасних найпрестижніших журналах Європи, причому часто й на перших сторінках видання. Прогресивні наукові дослідження та відкриття, наукові знахідки вченого, якого неодноразово номінували на Нобелівську премію, визнані світовою науковою спільнотою (зокрема, Адольфа Бека вважають співавтором електроенцефалографії

Обкладинка лекції професора А. Бека "Життєві феномени та методи їх дослідження" 29.10.1895 р. (фото праворуч)

Професор Адольф Бек – ректор Львівського університету (1913-1915), перший очільник кафедри фізіології (1895-1932)

– одного з провідних і широко розповсюджених діагностичних методів).

У 1932-1937 роках кафедрою керував доцент **Віктор Тиховський** (1894 - ?) – доцент, учень та послідовник А. Бека, який продовжив справу свого вчителя і традиції львівської школи фізіології. З 1937 по 1941 роки кафедрою фізіології Львівського університету керував професор **Мечислав Вежуховський** (1895-1967), науковий інтерес якого стосувався метаболічної фізіології, зокрема, досліджень залоз внутрішньої секреції, моделювання на тваринах цукрового діабету.

З 1945 по 1951 роки розвиток діяльності кафедри пов'язаний з іменем члена-кореспондента АН УРСР, професора **Анатолія Марковича Воробйова** (1900-1956). Основні напрями його досліджень стосувались вивчення вищої нервової діяльності, фізіології травлення, нейрогуморальної регуляції фізіологічних і патологічних процесів. Він уперше розробив операцію маленького ізольованого шлуночка на собаках різного віку і провів дослідження регуляції шлункової секреції у віковому аспекті.

Завідувачем кафедри у 1952 - 1974 роках був професор **Яків Павлович Скляр** (1901-1991), який вивчав умовні рефлексії і секреторні процеси головних травних залоз. Вчений уперше висунув поняття про односторонні умовні рефлексії та парну діяльність кори великих півкуль, дослідив

Колектив кафедри нормальної фізіології (День знань, 1 вересня 2019 р.).

Нижній ряд (зліва направо):

ас. Ковальчук І.М., завуч кафедри, доц. Савицька М.Я., ас. Купиняк Н.І., завідувач кафедри, проф. Заячківська О.С., ст. лаб. Ляшеник М.В., ст. викл. Позорецька Я.О., ас. Ванівський М.М., лаб. Дем'янів М.Я. Верхній ряд (зліва направо): доц. Піяжко Р.О., доц. Кондроро М.М., ас. Музика І.В., ас. Лис О.Б., доц. Ковальчук С.М., доц. Паніна Л.В., доц. Мисаковець О.Г., ас. Костишин Н.М., доц. Мельник О.І., доц. Суходольська Н.В., доц. Федоренко Ю.В.

ДЕЯКІ ФАКТИ З СЬОГОДЕННЯ КАФЕДРИ НОРМАЛЬНОЇ ФІЗІОЛОГІЇ

- Сьогодні викладання дисципліни "Фізіологія" для студентів спеціальностей "Медицина", "Педіатрія", "Стоматологія", "Фармація" і курсу за вибором "Молекулярна фізіологія і біотехнології для сучасної медицини" ґрунтується на міждисциплінарній інтеграції фундаментальних знань із різних галузей медицини та клінічній спрямованості для більш досконалого оволодіння практичними навичками.
- Спільну спадщину про історичні віхи розвитку кафедри нормальної фізіології за 125 років, унікальні монографії та видання кафедри, цікаві фотоматеріали, інструментальне обладнання, що використовувалось для проведення наукових досліджень колективами кафедри в австрійській, польській, радянській періоди, представлено в кімнаті-музеї "Наукова бібліотека професора Адольфа Бека" (створено за ініціативи проф. Я.П. Склярора у 1965 р.), кімнаті-музеї "Історія кафедри нормальної фізіології" (створено за ініціативи проф. Є.М. Панасюка у 1980 р.), монографіях авторства проф. О.С. Заячківської "Світ Адольфа Бека очима Генріка Бека: цілком неофіційно" (2013), "Львів епохи Беків" (2016), віртуальних виставках, підготовлених спільно з Науковою бібліотекою ЛНМУ "Значення наукової спадщини Євгена Панасюка" (до 90-ліття з дня народження)" (2019), "Кафедра нормальної фізіології ЛНМУ: історія розвитку та здобутки (до 125-річчя з дня утворення)" (2020) та документальних фільмах "Піонери ЕЕГ, епізод 3: Адольф Бек/

Pioneers of the EEG, Episode 3: Adolf Beck" (створено The Brainclinics Foundation, NL, 2020; український текст: М. Савицька, І. Ковальчук, О. Заячківська); "Шанс на життя"/A Wink from Death/ Perskie oko" (кінорежисер: Рената Бек, 2020 р.).

- Наукові публікації в провідних фахових українських і міжнародних журналах, серед яких: Фізіологічний журнал, Ukrainian Biochemical Journal, Journal of Physiology and Pharmacology, World Journal of Gastroenterology, Inflammopharmacology та ін.
- Участь у US Fulbright Project 2016/7 "Globalization in Medical education" для забезпечення навчальних програм дисциплін "Фізіологія", "Фізіологія, в тому числі фізіологія жувального апарату", курсу "Молекулярна фізіологія та сучасні біотехнології".
- Створення електронних каталогів навчальних матеріалів з урахуванням міжнародних вимог "Студентська медіотека кафедри нормальної фізіології ЛНМУ" на навчальній платформі для дистанційного навчання MISA ЛНМУ.
- Сьогодні партнерами кафедри є численні університети та організації з 7 країн світу, в тому числі RECOOP, Міжнародний інститут проблем стресу, Американський університет наук про здоров'я.
- У планах – відкриття меморіальної дошки до 125-річчя заснування кафедри.

взаємовідношення процесів збудження і гальмування у корі великих півкуль, активності медіаторів та ензимів секреторних залоз травної системи. Результати досліджень були викладені у монографії "Фізіологія вищої нервової діяльності" (1955), яку було перекладено на японську мову та видано Університетом Осаки (Японія). Професор Я.П. Склярор упродовж багатьох років був головою Львівської філії Українського фізіологічного товариства, а створена ним львівська школа експериментальної гастроентерології стала широко відомою.

З 1974 по 1999 рр. завідувачем кафедри фізіології був професор **Євген Миколайович Панасюк** (1928-2001). Його наукові інтереси стосувалися вивчення клітинних та субклітинних регуляторних механізмів у експериментальній гастроентерології, з'ясування фундаментальних механізмів дії магнітного поля, лазерного випромінювання, малих доз радіації, біологічно активних речовин рослинного походження та курортних чинників на організм та відновлення здоров'я людини, а також вивчення дії специфічних і неспецифічних факторів на підвищення працездатності, витривалості та відновлення. Професор Є.М. Панасюк започаткував нові напрями досліджень, зокрема, пошук нешкідливих доступних засобів рослинного походження, які би підвищували резистентність організму до пошкоджувальних екзо- та ендоекологічних чинників.

Великого значення Є.М. Панасюк надавав гуманному ставленню до тварин, які стають об'єктом досліджень, наголошуючи на моральному обов'язку кожного експериментатора забезпечити належну підготовку та проведення біомедичних досліджень. Саме за його ініціативи у 1978 році в фойє анатомічного корпусу університету було встановлено пам'ятник жабі (бронза, скульптор – Ярослав Скакун) як безвинній жертві студентських медичних досліджень. Такий факт є доказом, що професор Є.М. Панасюк випереджав свій час за аналітичним сприйняттям подій і раціональним мисленням стосовно біоетичних принципів *(Закінчення на с. 6)*

проведення наукових досліджень. У надзвичайно складних умовах перехідного періоду після розпаду СРСР та набуття Україною державності під редакцією Євгена Миколайовича Панасюка було підготовлено українською навчально-методичне забезпечення для студентів, опубліковано навчальні посібники для студентів і лікарів, розпочато видання наукового журналу "Експериментальна та клінічна фізіологія та біохімія".

У 1999 - 2015 рр. кафедру очолював член-кореспондент НАМН України, професор **Мечислав Романович Гжегоцький**. Його науковий доробок стосується екологічної фізіології, вивчення взаємодії організму та ксенобіотиків із позицій прикладної фізіології та профілактичної токсикології, механізмів розвитку адаптаційно-компенсаторних процесів в організмі за умов екстремальних впливів, фізіології органів травної системи, розробка засобів виявлення донозологічних порушень. Професор М.Р. Гжегоцький – віце-президент Українського фізіологічного товариства, голова Львівського відділення Українського фізіологічного товариства, член Наукової ради з теоретичної та профілактичної медицини при Президії НАМН України, перший проректор з науково-педагогічної роботи ЛНМУ ім. Данила Галицького, головний редактор наукового журналу "Експериментальна та клінічна фізіологія та біохімія", активний вихователь наукових кадрів. У 2015 р. Мечислав Романович був головою організаційного комітету XIX з'їзду Українського фізіологічного товариства, який успішно пройшов у Львові і зібрав широке коло фахівців.

З 2015 до 2016 р. обов'язки завідувача кафедри нормальної фізіології тимчасово виконував доцент **Олексій Григорович Мисаковець** (1955-2020), який поєднував педагогічну діяльність з активною просвітницькою й науковою роботою. О.Г. Мисаковець був відповідальним редактором журналу "Експериментальна та клінічна фізіологія і біохімія", секретарем Львівського відділення Українського фізіологічного товариства.

З 2016 р. кафедру очолює професор **Оксана Станіславівна Заячківська**, наукові дослідження якої присвячені проблемам фізіології травлення, метаболічної фізіології, стресу та розробці доклінічних моделей гастроентерологічних захворювань, з'ясуванню молекулярних механізмів цитопротекції та регенерації, стрес-стійкості різних органів травної системи в аспекті вікових змін. З 2014 року О.С. Заячківська – лектор міжнародної літньої школи для молодих вчених "From Hans Selye's original concept to recent advances. An interactive educational experience", акредитованої Каліфорнійським університетом Ірвайн. Професор Оксана Заячківська є головним редактором наукового медичного журналу України "Праці Наукового Товариства ім. Шевченка. Медичні науки" (з 2015 року), членом редакційних рад закордонних журналів "South-east European Medical Journal" (Хорватія), "Journal of Clinical Gastroenterology" (США), рецензентом численних іноземних наукових видань.

Розуміючи, що обмежуватися стінами університету в сучасному світі неможливо, в активі професора О.С. Заячківської – участь у міжнародних видавничих проєктах, присвячених перекладу всесвітньовідомих англомовних видань, у тому числі й "Фізіологія людини" В.Ф. Ганонга (2003), організація різноманітних міжнародних конференцій та симпозіумів. Мабуть, найбільш знаковими вважаються 1 – 4 міжнародні симпозіуми SMART LION (Science Medicine Arts Research Translational Lviv International Opportunity Network) з проблем розробки інноваційних технологій у медицині, в яких активно беруть участь співробітники кафедри.

Тематична спрямованість навчальної і науково-дослідної роботи кафедри нормальної фізіології ґрунтується на міждисциплінарній інтеграції та клінічній спрямованості відповідно до актуальних проблем медицини, історично-традиційних наукових напрямів і засад доказової медицини, отримуючи схвальне визнання серед колег України і світу. Численні різнопланові результати роботи співробітників кафедри доступні світовій науковій аудиторії, розповсюджуються по всій Інтернет-мережі, сучасних медіа і серед наукових спілок: Українського фізіологічного товариства, Наукового Товариства імені Шевченка, Британського фізіологічного товариства (The Physiological Society), Федерації американських асоціацій експериментальної біології (FASEB), Міжнародного об'єднання

Наукова група професора Оксани Заячківської (на фото – праворуч) досліджує фізіологічні аспекти біо-регуляторної дії сірководню в рамках міжнародної співпраці з лідером opinii у сучасній гастроентерології з професором Університету Торонто Джоном Валлосом (у центрі) і професором Хіроші Сато з Університету Кіото (ліворуч)

базової та клінічної фармакології відділу гастроентерології (IUPHAR-GI section). Про схвальне визнання доробку викладачів кафедри на вітчизняному та міжнародному рівнях свідчать їхня публікаційна активність, сучасні наукометричні дані, як-от імпаکت фактори, демографія і рейтинг переглядів публікацій, їхня кількість цитувань, кількість учасників наукових форумів, відеоконференцій та переглядів їхніх записів на Facebook сторінці кафедри.

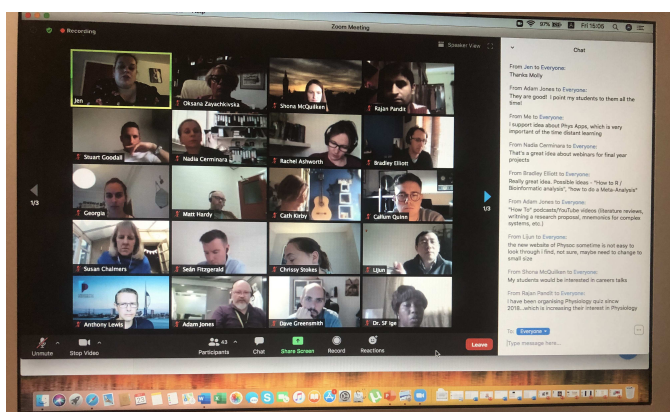
Кожне нове покоління кафедри відрізняється від попередніх. Сьогодні колектив кафедри розвивається відповідно до умов свого часу, за суспільними і технологічними тенденціями, з почуттям приналежності до когорти львівської наукової школи фізіологів. Професор Оксана Заячківська є організатором і куратором осередку Фізіологічного товариства Великобританії у ЛНМУ імені Данила Галицького, членами якого, окрім співробітників кафедри, є студенти та молоді вчені. Спільні наукові семінари, що проводяться за участі вітчизняних і міжнародних доповідачів, дозволяють учасникам поглибити знання і розширити простір використання професійної медичної англійської, адже доповіді учасників з англомовних країн звучать без перекладу.

В останні роки на кафедрі за кошт університету суттєво покращилось матеріально-технічне і науково-методичне забезпечення. Останнє створено співробітниками кафедри для студентів медичного, стоматологічного і фармацевтичного факультетів за кращими зразками і сучасними стандартами освіти, що не лише допомагає у навчанні, але й формує основи клінічного мислення з урахуванням їхніх фахових вимог. Велика увага надається підвищенню рівня читання лекцій з висвітленням сучасних досягнень фізіології та медицини, а також проведенню практичних занять із наведенням клінічних паралелей для отриманих теоретичних знань. Молодь отримує від доцентів і професорів кафедри безцінний досвід викладання, який вирізняється високим рівнем фаховості.

Наукові знання, працьовитість і наполегливість колективу сприяють створенню позитивного іміджу кафедри серед колег в університеті та Україні, про що свідчать щорічні результати ліцензійного іспиту ЄДКІ від МОЗ України, дипломи і призові місця на олімпіадах і наукових конференціях. Сяючі посмішки та щасливі спогади про навчання на нашій кафедрі студентів, які згодом стають висококваліфікованими лікарями, є найбільшим натхненням для продуктивної роботи кафедри нормальної фізіології ЛНМУ імені Данила Галицького, яка вже багато років послуговується гаслом: *"Ab experimento – ad clinicum"*!

Ірина КОВАЛЬЧУК,
к.мед.н., асистент кафедри нормальної фізіології

Мар'яна САВИЦЬКА,
доцент кафедри нормальної фізіології

Професор Оксана Заячківська – серед учасників вебінару керівників осередків Фізіологічного товариства Великобританії 22 жовтня 2020 року